

KONSTITUTSIYA VA XALQARO HUQUQ

ULUG'BEK SAYITMAMATOV ABROR O'G'LI

TDYU qoshidagi M.Vosiqova nomidagi akademik litseyining

1-bosqich 2-guruh o'quvchisi

+998903233266

ANNOTATSIYA

Maqolada xalqaro huquq normalariga asoslangan tushincha berilgan bo'lib, unda O'zbekiston Respublikasining xalqaro huquq normalarini yaratishdagi ishtiroki birinchi Prezidentimiz Islom Karimov nutqlari xalqaro huquq to'grisida bildirgan fikrlari va Muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyevning Jeneva shahrida so'zlagan nutqlari va rejalari hamda Oliy majlisning inson huquqlari raisi Akmal Saidovning ham fikr va mulohazalari yoritilgan.

Kalit so'zlar: *xalqaro huquq, norma, konvensiya, xalqaro tashkilotlar, imperative, mintaqa, universal.*

KIRISH

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini o'rganish kursining predmeti bu Konstitutsiyaviy institutlar haqida tasavvurlar va bilimlar, Konstitutsiyaviy normalar va ular orqali tartibga solinadigan munosabatlar tizimidir. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasini o'rganish kursi o'ziga O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyaviy tuzum asoslari, inson va fuqarolarning asosiy huquq va erkinliklari, ularning kafolatlari va burchlari, ma'muriy-hududiy va davlat tuzilishi, saylov tizimi, hokimiyat va davlat organlari tizimini tashkil etish hamda faoliyatining asosiy prinsiplarini, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish asoslarini mustahkamlaydi.

Mamlakatimiz birinchi Prezidenti Islom Karimov O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi Qonunchilik palatasi va Senatining qo'shma majlisida «Mamlakatimizda demokratik islohotlarni yanada chuqurlashtirish va fuqarolik jamiyatini rivojlantirish konsepsiyasi» yuzasidan qilgan ma'ruzasida shunday degan edi: «Mamlakatimizni demokratik yangilashning bugungi bosqichdagi eng muhim yo'nalishlaridan biri bu – qonun ustuvorligi va qonuniylikni mustahkamlash, shaxs huquqi va manfaatlarini ishonchli himoya qilishga qaratilgan sud-huquq tizimini izchil demokratlashtirish va liberallashtirishdan iboratdir. Bir so'z bilan aytganda, yurtimizda huquqiy davlat asoslarini yanada takomillashtirish va aholining huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish biz uchun hal qiluvchi vazifa bo'lib qolmoqda. XXI asr insoniyat jamiyati hayotining baynalminallashuvidek tarixiy qonuniyatning kuchayish harakati bilan ajralib turadi. Davlat chegaralarining mavjudligi va har xilligiga qaramay, yagona xalqaro jamiyatda mamlakatlarning o'zaro aloqalari o'sib bormoqda. Xalqaro

munosabatlar nafaqat davlatlar hayotiga, balki har bir alohida odamga ham katta ta'sir ko'rsatmoqda. Xalqaro munosabatlar tizimi huquqning muayyan sohasi xalqaro huquq bilan tartibga solinadi. U ko'p yoki oz darajada davlatlarning, jismoniy va yuridik shaxslarning turli-tuman aloqalariga ta'sir qiladi. Xalqaro huquqning milliy huquq va davlat ichki hayotiga ham ta'siri kuchaymoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA TADQIQOT METODIKASI

Yuridik oliy o'quv yurtlarida xalqaro huquq kursi asosan umumiy ta'lim sifatida o'qitilar edi. Boshqa yuridik fanlar o'qitilayotganda, muayyan huquq sohasining xalqaro huquq bilan bog'liqligi amalda e'tiborga olinmas edi. Shuning uchun milliy huquqning xalqaro huquq bilan o'zaro aloqasi masalalarini yorituvchi o'quv adabiyotlarini tayyorlash hozir juda muhim hisoblanadi. Shu bilan birga, asosiy e'tiborni amaliyotchi yuristlar uchun katta ahamiyatga ega bo'lgan, masalan, xalqaro iqtisodiy huquq, xalqaro jinoyat huquqi va boshqa xalqaro huquq sohalariga qaratish maqsadga muvofiqdir. Barcha yuristlarni juda murakkab, ko'p sohali tizimga aylangan xalqaro huquq bo'yicha mutaxassisga aylantirish masalasini qo'yish xayoliy bo'lib qolardi. Bugun hatto xalqaro yurist ham xalqaro huquqning hamma sohasi bo'yicha mutaxassis bo'la olmaydi. Shuning uchun bizning vazifamiz shundan iboratki, milliy huquq sohasi mutaxassislariga muayyan masalalarni hal qilishga imkon beradigan tegishli manbalarni topishda va boshqalarda xalqaro huquq asoslarini bilishlari uchun ko'maklashishdir. Shuningdek, ta'kidlash zarurki, hatto xalqaro huquqning alohida sohasini mufassal bilish ham, nazariy jihatdan asossiz bo'lib, uni to'g'ri tushunishni kafolatlamaydi. Shu bois, ushbu ma'ruzalar kursida muayyan sohada yo'l topish uchun zarur bo'lgan umumiy va maxsus qismlariga alohida e'tibor berilgan. Xalqaro huquqning o'ziga xos tabiatini bilib olgach, uning u yoki bu sohasini qiyinchiliksiz o'zlashtirish, umumiy prinsiplar bilan sohaga oid normalarning o'zaro aloqasini hisobga olish, yangi hodisalarda yo'l topish mumkin. Ko'p yillar davomida «Xalqaro huquq» kursi umumiy ta'lim xususiyatiga ega bo'lib, ichki huquq doirasida band bo'lgan amaliyotchi yuristlar faoliyatiga to'g'ridan to'g'ri bog'liq emas edi. Endilikda xalqaro huquq har qanday ixtisoslikdagi yurist uchun alohida ahamiyatga ega. Shuning uchun xalqaro huquqqa amaliy nuqtai nazardan qarash, uni o'rganish va o'qitish tobora katta ahamiyatga ega bo'lmoqda.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Xalqaro huquqqa faqat kasbiy nuqtai nazardan qarash noto'g'ri bo'lgan bo'lardi. Xalqaro huquq – ko'p asrlik baynalminal aloqaviy tajribani gavdalantiruvchi, insoniyatning umumiy madaniy merosining, umuminsoniy madaniyatning muhim elementidir. U baynalminal ong rivojiga, odamlarni barcha millatlarga hurmat ruhida tarbiyalashga ko'maklashadi. Shu yo'nalishda xalqaro huquqiy madaniyat milliy va etnik ziddiyatlarni bartaraf etishda katta ahamiyat kasb etadi. Xalqaro huquqni o'rganish shu qadar dolzarb bo'lmoqdaki, bunga BMT ham e'tibor bermoqda. Xalqaro

huquqni o'rganish va o'qitishni rag'batlantirish, uning ahamiyatini tushunishga ko'maklashish hamda xalqaro huquqiy bilimlar ko'lamini kengaytirish, BMTning xalqaro huquq o'n yilligining (1990–1999) asosiy masalalaridan biridir. Xalqaro huquqiy bilimlarni o'rganish va tarqatish, o'qitishda yordam ko'rsatish bo'yicha BMTning Dasturi qabul qilingan. Ushbu ma'ruzaning yozilishida xalqaro tashkilotlar va aksariyat davlatlar amaliyotidagi dastlabki manbalardan foydalanilgan. Xalqaro huquqiy normalar talqinida muhim bo'lgan BMTning Xalqaro sudi qarorlariga alohida e'tibor berilgan. Albatta, ko'p hollarda O'zbekiston Respublikasining amaliyoti hisobga olingan. Xorijiy mamlakat olimlarining eng yangi asarlaridan foydalanilgan. «Xalqaro huquq» tushunchasini aniqlash va unga ta'rif berish xalqaro huquq fanining eng muhim vazifalaridan biridir. Agar, davlat va huquq nazariyasi fani davlatlarning milliy huquqiy tizimiga xos bo'lgan hodisalarni o'rgansa, xalqaro huquq fani esa davlatlararo yoki kengroq ma'noda xalqaro munosabatlarga xos bo'lgan hodisa va jarayonlarning huquqiy xususiyatlarini ko'rib chiqadi. Xalqaro huquq bu – davlatlarning do'stlik va diplomatik munosabatlarini tartibga solib turuvchi prinsip va normalardan tashkil topgan alohida huquqiy tizimdir. Bundan tashqari, xalqaro huquqqa bir necha ta'riflar berilgan, ularning umumiy tushunchasini quyidagicha ifodalash mumkin: Xalqaro huquq – bu tinchlik va hamkorlikni ta'minlash maqsadida davlatlararo munosabatlarni tartibga soluvchi yuridik me'yorlar tizimidir. Xalqaro huquq g'oyat keng va turli tarmoqlarni o'z ichiga oluvchi alohida huquqlar tizimidir. Barcha milliy huquqiy tizimlarga xos bo'lgan huquqning asosiy xususiyatlari xalqaro huquqqa ham xosdir. U davlat idora xarakteriga ega bo'lib, muayyan ijtimoiy munosabatlarni tartibga solib turuvchi yuridik normalar tizimidan iborat. Bu normalarga rioya qilish zarur holatlarda davlat majburiyati orqali ta'minlanadi. Ichki davlat subyektlari jismoniy, yuridik shaxslar va davlat organlaridan iborat.

Xalqaro huquq subyektlari esa, asosan ustidan hech qanday hukmronlik bo'lmagan suveren davlatlardan, xalqaro va davlatlararo tashkilotlar, mustaqillik uchun kurash olib borayotgan millatlar va xalqlardan iborat. Xalqaro huquq normalarining mazmuni davlatlar, boshqa xalqaro huquqning subyekllarining huquq va majburiyatlarini tashkil qiladi. o'zaro munosabatlarga kirishgan xalqaro huquqning subyektlari o'z huquqlarini amalga oshiradilar hamda xalqaro huquqiy normalarda (o'rnatilgan majburiyatlarga ham ega boladilar. Xalqaro huquqiy norma mazmun mohiyatidan kelib chiqqan holda xalqaro huquq subyektlari o'zlarining xatti-harakatlari va xalqaro huquqning boshqa subyektlarining munosib harakatlari haqida o'ylab ko'radilar. Shu bilan birga, xalqaro huquqiy normalar xalqaro munosbatlar ishtirokchilarining xatti-harakatlarini tartibga soladi, ya'ni subyektlarning o'zaro munosabatlarini tartibga soluvchi rol ni bajaradi. Xalqaro munosabatlar tartibga solingan xalqaro-huquqiy normalar bilan birgalikda xalqarohuquqiy xarakterga ega bo'ladi.

Xalqaro huquq subyektlari u yoki bu xalqarohuquqiy munosabatlarda ishtirok etish bilan birga ular o'zlarining huquq va majburiyatlarini amalga oshiradilar. Shu bilan birga, quyidagi jihat e'tiborga molik: Shakllanayotgan butun dunyo huquqiy kompleksining tarkibiy qismi bo'lgan xalqaro huquq davlatlarning huquqiy tizimlarini, ya'ni davlatning ichki, milliy huquqiy tizimlarini o'z ichiga oladi. Bunda shunday nuqtayi nazar ta'kidlanadiki, xalqaro huquqning ma'lum bir normalarining o'zaro muvofiqlashuv va munosabatlar doirasida tartibga solishdagi ishtiroki albatta, davlatning huquqiy tizimi sohasida ham bevosita qollaniladi. Mazkur masala shundan dalolat beradiki, xalqaro huquq normalarining nafaqat davlatlararo- munosabatlar qoidalari sifatida lavsiflanadi, balki ularning o'z yurisdiksiyalari doirasidagi o'zaro kelishtiruv asosida qabul qilgan eng maqbul harakatlar qoidalari sifatida, shuningdek davlatlarning umumiy manfaatlari asosida boshqa subyektlarning maqomi va faoliyatiga taalluqli qoidalar sifatida tavsiflanadi.

XULOSA

Har bir shaxs o'z kelajagini o'ylagan holda farzandlari shu bilan bir qatorda o'zining kelajakda foydalanishi mumkin bo'lgan huquq va manfaatlarimizni bilib qo'yishimiz maqsadga muvofiqdir. Fikrlarni umumlashirgan holda shuni aytish ham joizki, konstitutsiya avval ham bo'lgan, bugun ham mavjud, kelajakda ham albatta mavjud bo'ladi. Yuqorida ko'rib o'tganimizdek boshqa davlatlar konstitutsiyalari turlicha ko'p moddali, faqat davlatga oid moddalar, turli maqsadlarni ko'zlagan normalar iborat ekanligini ko'rishimiz mumkin. Inson manfaatlari, huquq va erkinliklariga ajratilgan moddalar oz miqdorda ekanligini ko'rishimiz mumkin. Shunday ekan ayniqsa, biz yoshlar deyarli barcha sohalardagi qonun hujjatlari bilan duch kelamiz, shu tufayli ham ko'proq qonun hujjatlari bilan ishlashimiz, olgan bilimlarimizni amaliyot bilan mustahkamlashimiz lozimdir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xalqaro huquq darsligi - Akmal Saidov
2. Лукашу к ИИ. Международное право. Общая часть. Учебник для студентов юридических факультетов и вузов. - Изд. 3-и доп. - М.: Волтере Клувср, 2005. - С. 25.
3. Международное право. Учебник для вузов. Ответственные редакторы — проф. Г. В. Игнатенко и проф. О.И.
4. Тиунов. - М.: Издательская группа НОРМА-ИНФРА. - М., 1999. - С. 10
5. The Sources of International Law, Hugo. Thirlway. International Law. Malcolm D Evans. -Oxford University Press, 2003.-p . 118-119.Fayziyev M.M. O'zbekiston Konstitutsiyasi - mustaqillik qomusi.-T.: O'zbekiston, 2005.
6. Alimov X.R. Ma'muriy huquq. Darslik. Toshkent, 2015 y.
7. Saidov A.X., Ko'chimov Sh.N. Qonunchilik texnikasi asoslari.-T.: Adolat 2001.
8. Xalilov E.H. Ijtimoiy turmushda huquqiy ongning o'rni.-T.: O'zbekiston 1997.